

Recs, molins i rescloses, una part important del nostre paisatge cultural

L'aigua dels rius ha estat al llarg de la història un dels béns més preuats, sens dubte, per a les societats humanes. L'agricultura, considerada sovint l'inici de civilització, va comportar des del primer moment una lluita constant per la domesticació d'aquesta aigua. Per aquest motiu considerem la xarxa hidrogràfica actual com a resultat i herència de les necessitats de regadiu dels nostres avantpassats. Amb això, la plana del Baix Ter ha estat una zona de constants intervencions de l'home per a aquest aprofitament del riu, ateses les avantajoses característiques que té per a l'agricultura. No és exagerat considerar aquesta xarxa de regadiu –almenys una bona part– com un element més del patrimoni cultural. De fet, cada vegada més es tracten els recs com a elements d'interès arqueològic, i no ha d'estranyar que es considerin potencialment com a jaciments arqueològics, sobretot entesos com a part de paisatges culturals més amplis.

Aquest concepte de paisatge cultural és el que voldria reforçar, i agraeixo l'oportunitat de parlar-ne breument en País Petit.

Hi ha molts paisatges que són expressions culturals, espais viscuts, conceptualitzats i modificats per l'acció de l'home i, per tant, expressió de les cultures i societats que l'han confinat al llarg dels segles. Actualment l'arqueologia, lluny de considerar els jaciments o elements arqueològics com a elements aïllats i desproveïts de context paisatgístic, sap que existeix una gran varietat de dades arqueològiques (límits de camps, sistemes de regadiu, tancats per a ramats o altres estructures territorials) que ens informen sobre les formes d'organització i conceptualització del paisatge. Parlem d'un concepte interdisciplinari, que inclou els elements naturals i els culturals que s'entenen des d'una visió de territori i s'interpreten com una part del nostre patrimoni. Sens dubte, el paisatge del Baix Ter forma part d'un entorn humanitzat i és un paisatge cultural en si mateix.

Si agafem com a eix vertebrador d'una part d'aquest paisatge el rec del Molí que passa per Verges i que neix a la resclosa de Colomers, ens adonarem de la

importància d'aquest patrimoni, sovint oblidat. La resclosa de Colomers va ser construïda a mitjan s. xvi per iniciativa del baró de Verges*. A partir de la resclosa s'articula el rec del Molí, que, a més d'irrigar el marge esquerre del riu al seu pas pels diferents municipis fins a arribar al mar, tocant a Empúries (Jafre, Verges, Bellcaire i l'Escala), com el seu nom indica, alimentava els diferents molins fariners que s'alçaven gràcies a aquesta canalització.

La propietat dels molins, la seva ubicació i la seva evolució ens expliquen moltes coses de les relacions socials i econòmiques dels diferents moments històrics. Els primers molins hidràulics fariners apareixen al Baix Ter en l'època medieval (sobretot a partir del s. xiv) i van evolucionant, van augmentant el nombre de moles i la capacitat productora. A finals del s. xviii es multipliquen els aprofitaments de l'aigua i apareixen molins, i a principis del s. xx, molts canvien la seva funció de productors de farina per la d'energia elèctrica.

Per ressaltar el paper d'aquests elements patrimonials i la seva importància per al nostre paisatge cultural, parlaré breument dels quatre molins que actualment es conserven al pas del rec del Molí.

El molí de la Salvetat (o molí de Jafre)

És un antic molí hidràulic, amb els elements típics dels molins d'època medieval i dels més ben conservats de la comarca. Va ser construït en la primera meitat del segle XIX i pensat com a edifici industrial. Sabem que l'any 1815 el marquès de Ciutadilla ja havia obtingut la llicència per a construir un molí en aquest punt; però, per disputes amb els senyors del castell, l'obra es paralitzà fins al 1827, en què el marquès de Sentmenat, que s'havia annexat els béns de la casa de Ciutadilla, va reprendre les obres. A principis de segle (1905) es va adequar com a molí arrosser, perquè l'evolució del transport feia poc compatible com a productor de farina. Pels volts de 1920 es transformà en central hidroelèctrica i la Companyia Elèctrica Jafrense distribuïa l'electricitat als nuclis de la riba dreta.

* Anteriorment ja se situa una altra resclosa a prop de l'actual molí de la Salvetat, a Jafre, que va provocar un seguit de desavinences entre la baronia de Verges i els comtes de Peralada. Més endavant la resclosa i el rec seran propietat del marquès de Ciutadilla, fins que en la segona meitat del segle XIX passen a la propietat del marquès de Sentmenat. D'aquests fets, en tot cas, ja en parlarem en la propera ocasió.

El molí de Verges

L'actual construcció va substituir un antic molí hidràulic fariner en el mateix emplaçament que el que tenien els senyors de la baronia de Verges a la seva propietat ja durant el s. xv.

Trobem una estructura de l'edifici pròpia d'una gran farinera, conservada en bona part del segle XVIII (inscripció de la data de 1779, al costat oest, a sobre d'una entrada tapiada). Inicialment era un molí fariner, de pinsos i de gra d'aresta, i a inicis del segle xx compartiria aquesta activitat amb la de central hidroelèctrica.

El molí de Belcaire (o molí de l'estany)

L'antic molí que es conserva va substituir un molí hidràulic fariner de petites dimensions d'època medieval. El marquès de Ciutadilla, a inicis del segle XIX, el converteix en una farinera de notable producció, i s'utilitza també com a molí de sèmols diverses. A inicis del segle xx, com tants altres molins hidràulics, es converteix en central hidroelèctrica, compartint així aquesta activitat amb la tradicional de molí fariner.

El molí del marquès de Dou (o molí de l'Escala)

El marquès de Dou implanta el molí al tombant entre els segles XVIII i XIX. Més endavant passa a les mans del marquès de Fontcoberta.

Té l'estructura d'un molí fariner de gran producció, amb una gran bassa que alimentava tres jocs de moles.

A principis del s. xx, la central hidroelèctrica implantada al molí fa que l'Escala sigui el primer poble amb enllumenat elèctric de la comarca.

L'evolució d'aquests quatre molins és semblant i ens insinua moltes coses de les relacions al llarg dels diferents moments de la història. De cadascun podríem destacar elements arquitectònics rellevants que ens evidenciarien l'oportunitat de conservar aquest patrimoni.

D'aquest patrimoni no en podríem gaudir si no tinguéssim el rec del Molí, eix vertebrador de tot el conjunt. De la seva importància cultural he intentat parlar-ne; de la qualitat dels elements naturals que l'acompanyen també se n'ha dit molt. L'oportunitat de conservar el paisatge cultural depèn de nosaltres.

MARC ROURA

El rec del Molí al seu pas per Verges

ELECTRODOMÈSTICS
ALFONS FORTIÀ
SERVEI TÈCNIC DE RÀDIO | TV - HI-FI

C/ FRANCESC CAMBÓ, 3 - 17142 **VERGES**
TEL. 972 780372 . TEL. PART. 972 780311

PERRUQUERIA

MAITE

C/ Ample, 1
Tel. 972 78 00 89
17142 **VERGES** (Girona)